

Zagovaračke koalicije u procesu stvaranja javnih politika

Željko Poljak

Paul A. Sabatier bio je i ostao jedan od najpoznatijih američkih politologa u grani javnih politika. Među njegovim najznačajnijim i najcitiranim radovima, ističu se upravo oni koji se bave okvirom zagovaračkih koalicija. Radi se o jednom od pristupa istraživanju javnih politika koji se od sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća do danas razvio u respektabilan pogled na procese stvaranja javnih politika u istoimenoj politološkoj grani

Paul A. Sabatier (1944.-2013.) bio je i ostao jedan od najpoznatijih američkih politologa u grani javnih politika koji je fond znanja te grane obogatio mnogim radovima, pogotovo u studijama implementacije javnih politika i istraživanju politike zaštite okoliša. Međutim, među njegovim najznačajnijim i najcitiranim radovima, ističu se upravo oni koji se bave okvirom zagovaračkih koalicija, čiji je utemeljitelj i pokretač bio upravo Sabatier. Radi se o jednom od pristupa istraživanju javnih politika koji se od sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća do danas razvio u respektabilan pogled na procese stvaranja javnih politika u istoimenoj politološkoj grani. Shodno tome, u radu ćemo detaljno predstaviti okvir zagovaračkih koalicija kao politološki koncept koji je poprilično zapostavljen u literaturi na hrvatskom jeziku te je gotovo pa neistražen u okvirima hrvatskih javnih politika.

Nastanak okvira zagovaračkih koalicija

Okvir zagovaračkih koalicija inicijalno je proizašao iz akademske rasprave oko pravog pristupa proučavanju implementacije javnih politika: onome od vrha prema dnu (eng. *top-down*) ili pak od dna prema vrhu (eng. *bottom-up*).¹ Kekez Koštro naglašava da je "rasprava zagovornika dvaju pristupa otpočetka bila žustra, rasvijetlila je mnoge aspekte implementacije i bila je vrlo intenzivna sve do kraja osamdesetih godina" (2013: 66). Upravo u tom periodu, tijekom sredine osamdesetih, novi smjer ovoj raspravi daje Sabatier, s ciljem "pomirenja" ovih sukobljenih pristupa. Na temelju razrade svih prednosti i mana

Željko Poljak, student četvrte godine preddiplomskoga studija politologije te demonstrator na kolegijima *Javne politike* i *Političko odlučivanje* na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. E-pošta: zeljko.poljak.94@gmail.com

pristupa implementaciji javnih politika, Sabatier je 1986. godine predložio sintezu obaju pristupa, koju je tada nazvao okvirom zagovaračkih koalicija (eng. *advocacy coalition framework*) (1986: 40).²

Doduše, prethodno spomenuti okvir već je i tada adresirao zagovaračke koalicije koje nisu prisutne samo u fazi implementacije. To je naglasio i sâm Sabatier, koji već idućih godina izdaje nove radove kojima pokušava usustaviti okvir i predstaviti ga kao opći pristup proučavanju procesa stvaranja javnih politika (Sabatier, 1987; 1988).³ Iduće razdoblje rezultiralo je obiljem radova koji su okupljali razne istraživače javnih politika zainteresirane za zagovaračke koalicije, a koji su okvir pokušavali još detaljnije razraditi, odgovoriti na određene kritike koje je okvir dobio, te ga u konačnici i primijeniti na konkretne javne politike (v. Sabatier i Jenkins-Smith, 1988; 1993; Sabatier, 1998). Temeljna premisa okvira zagovaračkih koalicija oslanja se na ideju da se kroz dugi period (desetljeća) unutar podsustava javnih politika okupljaju razne koalicije aktera (formalnih i neformalnih) koje zajedno vezuju ista uvjerenja oko problema koji određena javna politika nastoji riješiti.⁴

Ključni čimbenici okvira zagovaračkih koalicija

Kako bi se što bolje razumjela premisa okvira, potrebno je odrediti značenje ključnih čimbenika koji ga tvore. Prije svega se misli na podsustave javnih politika (eng. *policy subsystems*), unutar kojih se koalicije formiraju. Podsustav predstavlja područje koje adresira određena javna politika (npr. zdravstvo, poljoprivreda, zaštita okoliša itd.) i koji se pritom može odvijati na raznim razinama, od lokalne ili regionalne, do nacionalne ili nadnacionalne. Unutar podsustava okupljaju se razne vrste aktera od "vladinih dužnosnika, članova privatnog sektora i neprofitnih organizacija do znanstvenika i konzultanata te članova medija" (Weible i Nohrstedt, 2013: 127). Dakle, govo-

Okvir zagovaračkih koalicija inicijalno je proizašao iz akademske rasprave oko pravog pristupa proučavanju implementacije javnih politika: onome od vrha prema dnu (eng. *top-down*) ili pak od dna prema vrhu (eng. *bottom-up*)

rmo o cijelome spektru aktera, formalnih i neformalnih, javnih i privatnih, koji iskazuju interes za određenu javnu politiku, odnosno društveni problem koji se određenim politikama želi riješiti i regulirati. Dinamika koja se stvara među akterima koji djeluju unutar podsustava kreira zagovaračke koalicije koje u principu pokušavaju okupiti sve aktere koji imaju slična uvjerenja neovisno o pozadini aktera, odnosno njihovoj moći i utjecaju.

broj 29 - ožujak 2017.

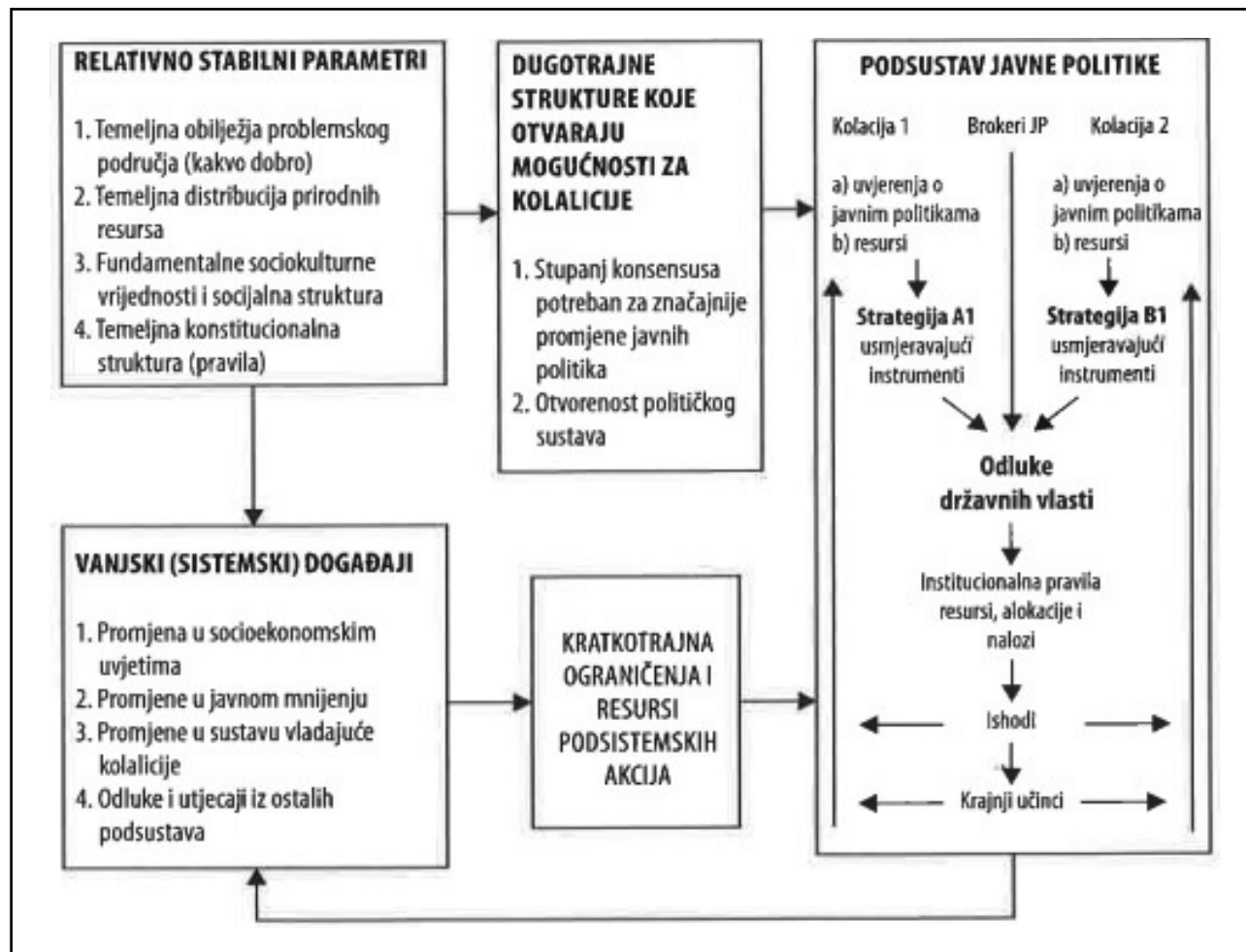
Upravo su spomenuta uvjerenja drugi pojam koji je važno obraditi. Sustavi uvjerenja (eng. *belief systems*) predstavljaju ključan moment koji je zajednički svim akterima unutar koalicije, te ih upravo on drži sve na okupu (Cairney, 2015: 486). Uvjerenja su strukturirana hijerarhijski te se na najvišoj razini nalaze temeljna uvjerenja (eng. *deep core*) koja se odnose na ontološka i normativna pitanja, a njihova promjena kod aktera je gotovo pa nemoguća. Potom slijede uvjerenja oko javne politike (eng. *policy core*) koja se odnose na strategije samog uređenja određenog sektora te ova vrsta uvjerenja predstavlja "fundamentalno ljepilo koalicija" (Sabatier, 1998: 103) to jest ključno uvjerenje koje aktere ujedinjuje u koaliciju. Naposljetku, postoje i sekundarni aspekti (eng. *secondary aspects*) koji se odnose na razne unutarnje elemente i elemente samog provođenja neke politike te su za razliku od temeljnih uvjerenja, lako podložna promjeni i kompromisu.

Ovakvo postavljanje hijerarhije uvjerenja, u slučaju kreiranja više koalicija, može potaknuti i određenu vrstu konflikta zbog suprotstavljenih uvjerenja koje koalicije zastupaju. Iz tog razloga, u podsustavima kao odvojenim entitetima od koalicija mogu postojati i brokери javnih politika čija je glavna uloga smirivanje tenzije, destrukcija potencijalnog konflikta te traženje kompromisnog rješenja. Najčešće brokери imaju određeni autoritet u donošenju odluka te su im sve koalicije u principu spremne vjerovati (Weible i Sabatier, 2007: 128). U tom pogledu, brokери mogu biti izabrani dužnosnici, sudstvo itd.

Temeljni cilj svake koalicije u podsustavu jest uvrštavanje vlastitih uvjerenja u programe vlasti. Kako bi dostigli navedeni cilj, koalicije su spremne iskoristiti cijeli spektar instrumenata od prijedloga izmjena zakona do pisanja evaluacijskih studija – sve kako bi u konačnici postigle ishod koji zagovaraju (Sabatier i Pelkey, 1987: 248). Tako koalicije istražuju različite arene unutar kojih mogu aktivno djelovati te mijenjati javne politike, ali i potencijalno mijenjati tuđa niže rangirana uvjerenja koja bi potom išla u korist opcije koju oni zagovaraju. Iz tog razloga, koalicije aktivno rade i koordiniraju svoje djelovanje u nekoliko arena odlučivanja paralelno, te pritom koriste resurse koji su im na raspolaganju. U literaturi se navodi šest temeljnih resursa kojima koalicije mogu raspolagati: (1) službena ovlast za donošenje političkih odluka, (2) javno mnijenje, (3) informacije, (4) mobilizacija pristaša, (5) financijska sredstva i (6) vješto vodstvo (Weible i Sabatier, 2007: 129; Sabatier i Weible, 2007: 201-203; Weible i Nohrstedt, 2013: 129).

Kulminacija ovakve situacije u konačnici dovodi do odluke vlasti koja ima svoje ishode i krajnje učinke. One pak slanjem povratnih informacija utječu na prvotno uspostavljene koalicije u vidu (ne)zadovoljstva ishodom. Promjene do kojih koalicije dovode mogu se svrstati u dvije kategorije, odnosno one koje su značajne (eng. *major policy change*) te one koje su minorne (eng. *minor policy change*). Značajne promjene mijenjaju vladine programe te proizlaze iz drugog uvjerenja koje se temelji na strategiji, dok je minorna promjena ona koja je povezana s trećim uvjerenjem, odnosno sekundarnim aspektima (Sabatier, 1998: 118). Treba voditi računa o kutu gledanja jer značajna promjena u nekom podsustavu može biti minorna za neki drugi podsustav i obrnuto.

Shema 1. Okvir zagovaračkih koalicija u procesu stvaranja javnih politika

Izvor: Sabatier i Weible, 2007: 202, navedeno prema Petek i Petković, 2014: 170.

Cijeli prethodno opisani proces može se zorno proučiti na desnoj strani *Sheme 1* koja nam prikazuje tijek zagovaračkih koalicija u procesu stvaranja javnih politika. Ovaj shematski prikaz je standardni i pojednostavljeni prikaz zagovaračkih koalicija koji nam ukazuje da podsustavi djeluju unutar puno šireg okvira. Širi okvir, osim podsustava, u obzir uzima relativno stabilne parametre i vanjske događaje koji potom imaju utjecaj na posredne varijable između navedenih kategorija i podsustava (v. sredinu *Sheme 1*). Ovakva raspodjela utjecaja nije strogo određena, već ona ovisi o političkom sustavu pojedine države, odnosno o samoj strukturi vlasti i određenju javnih politika.

Relativno stabilni parametri (eng. *relatively stable parameters*) prikazuju čvrsta i teško promjenjiva obilježja koja svoje implikacije imaju i na same podsustave te vanjske događaje. U tom pogledu su važne odlike zemlje poput "ustavnih pravila ili osnovnih društvenih struktura" (Schlager i Blomquist, 1996: 656), koje daju sâm temelj za vanjske događaje i podsustave. Vanjski događaji (eng. *external events*) eksplicitno provode utjecaj na način da mogu "okrenuti usmjerenost javnosti (i samim time resursa) prema nekom podsustavu" (Weible i Sabatier, 2007: 129). Zbog toga vanjski događaji nemaju jako

utemeljenje poput stabilnih parametara. Vanjski utjecaji su u konstantnoj difuziji te su predmet dnevopolitičkih zbivanja, a ne nekih obilježja koja su ukorijenjena.

Ipak zaokreti koji se događaju izvan podsustava (eng. *external shocks*) mogu naglo i drastično dovesti neku javnu politiku do promjene – kao i događaji unutar samih podsustava. Nešto teže i dugotrajnije postiže se to učenjem usmjerenim na javne politike (eng. *policy-oriented learning*). Naime, učenjem se stječe dodatno znanje i prikupljanju nove informacije o određenoj javnoj politici, a navedeni proces se može odvijati ili unutar samih koalicija ili između njih (Weible i Nohrstedt, 2013: 130-131). Na taj način, koalicije mogu postupno razvijati dodatne vještine kako bi bolje djelovale u podsustavu ili pak mijenjati svoja uvjerenja koja usputno utječu i na promjenu politike. Naposljetku, promjenu politike mogu, osim naglih događaja i učenja, uzrokovati i dogovori između samih koalicija. Dogovoru najčešće prethodi ranjiva pat pozicija (eng. *hurting stalemate*), odnosno moment u kojemu koalicije shvaćaju da niti jedna neće uspjeti uvrstiti svoja uvjerenja u programe vlasti, pa se odlučuju za pregovaranje s drugim koalicijama kako bi se postigao dogovor oko rješenja (Weible i Sabatier, 2007: 130).

Zagovaračke koalicije: primjena i kritike

Zagovaračke koalicije se u svojoj suštini mogu promatrati i kroz prizmu općenitijeg pristupa mreža javnih politika (vidjeti Smith, 2000: 100; Petek, 2008; Hill, 2010: 59-60). Paralele se mogu povući i s teorijom isprekidane ravnoteže u procesu stvaranja i promjene javnih politika (vidjeti John, 2003; Dziengel, 2010: 166-168; Petek i Petković, 2014: 88; Poljak, 2016), ali i s mnogim drugim teorijama i konceptima s kojima je okvir već prije bio zajedno analiziran (v. Weible i dr, 2009: 133-134). Danas se ipak u udžbenicima i pojmovnicima javnih politika, okvir uzima kao standardni pojam koji se proučava odvojeno od drugih spomenutih pristupa (v. Sabatier, 2007; Petek i Petković, 2014). Važnost je okviru dana i u puno široj raspravi o paradigmatima javnih politika i promjenama javnih politika (Hogan i Howlett, 2015).

S obzirom da je politološka grana javnih politika izrazito amerikanizirana i proučavana ponajviše iz vizure američkih javnih politika, takva situacija je utjecala i na okvir koji se suočio i s određenim kritikama o njegovoj primjeni na javne politike izvan Sjedinjenih Država (vidjeti Sabatier, 1998). Također, kritike su dolazile i od američkih politologa koji su smatrali kako okvir ne nudi "adekvatno objašnjenje kolektivnog djelovanja" koalicija (Schlager, 1995: 244). Međutim, autori koji su se bavili zagovaračkim koalicijama, vješto su redefinirali komponente okvira kako bi bio primjenjiv na političke sustave izvan Sjedinjenih Država i kako bi dao odgovor na kolektivno djelovanje, a pritom su odgovorili i na neke druge kritike (v. Jenkins-Smith i Sabatier, 1994; Sabatier, 1998; Sabatier i Weible, 2007).

Ova redefinicija vidljiva je i u samoj primjeni zagovaračkih koalicija na konkretne javne politike. Okvir je do danas bio primjenjiv na raznim slučajevima u većim i kraćim vremenskim periodima te na različite političke sustave i javne politike od Sjedinjenih Država, preko Europe do Australije (Weible i dr, 2009: 125). U početku su se istraživanja zagovaračkih koalicija temeljila na studijama slučaja raznih područja javnih politika na raznim razinama vlasti kojima je cilj bio testirati početne hipoteze koje je okvir pretpostavljao (v. primjerice Heintz, 1988; Sabatier i Jenkins-Smith, 1993). Danas je, pak, dominantna politika na koju se okvir primjenjuje politika zaštite okoliša (Weible i dr, 2011). Metode istraživanja koje su korištene u analizi zagovaračkih koalicija su uistinu raznovrsne. Doduše, dominantni obrazac kojim se istraživači služe jest "nesistematično prikupljanje i analiziranje postojećih dokumenata i izvješća" (Weible i dr, 2009: 125).

Velikim brojem istraživanja, okvir je pokazao svoju praktičnu deskriptivnu i empirijsku funkciju te važnost koju ima u vidu stvarnog prikaza načina procesa kreiranja javnih politika od nižih lokalnih razina, pa sve do onih nacionalnih i nadnacionalnih. Međutim, to je stvorilo i određene probleme u analizi zagovaračkih koalicija stoga što je tolika sloboda omogućila istraživačima da, primjerice, primjenjuju okvir na temelju faznog modela kreiranja javnih politika kojem se, paradoksalno, okvir protivi (v. Weible i dr, 2009: 133).

Zaključna razmatranja

U hrvatskoj politologiji te literaturi na hrvatskome jeziku zagovaračke koalicije nisu bile predmet većih rasprava ili broj 29 - ožujak 2017.

studija,⁵ no s obzirom na kasni razvoj same discipline javnih politika u Hrvatskoj, takva situacija ne treba zabrinjavati. Postupno se u zadnje vrijeme u hrvatskoj politologiji počinju sve više istraživati koncepti vezani uz javne politike koji do sada nisu bili toliko prisutni, a sigurni smo da će, sukladno tomu, interes i za zagovaračke koalicije postupno rasti.⁶

Na samome kraju važno je naglasiti kako su se zagovaračke koalicije na znanstvenoj sceni uspjele kontinuirano održati gotovo pa 30 godina. Okvir koji je inicijalno proizišao iz rasprave o pravilnom pristupu izučavanja faze implementacije, danas je postao relevantan pristup za razumijevanja proces stvaranja javnih politika. Iako je u tih 30 godina okvir doživio određene izmjene i dopune, njegova temeljna premisa ostala je aktualna do danas. Ona se temelji na ideja o stvaranju zagovaračkih koalicija svih vrsta aktera u podsustavima javnih politika, koji kroz dugi period nastoje svoja uvjerenja prenijeti u programe vlasti. Navedena ideja dala je ogroman doprinos razumijevanju procesa stvaranja javnih politika, a ostaje želja, kako napominju Weible i Nohrstedt, da će neki istraživači iskoristiti okvir kao "sredstvo davanja savjeta akterima u podsustavima, koji će u konačnici rezultirati boljim socijalnim ishodima" (2013: 134).

Bilješke

- 1 U prvome pristupu, od vrha prema dnu, čiji je nekadašnji pobornik bio i sâm Sabatier, ključna je uloga vlasti, odnosno legitimnih donositelja odluka. Drugim riječima, vlast je ona koja odabire najbolju alternativu i implementira ju u društvo kao rješenje nekoga problema (Sabatier 1986: 22). Glavna kritika ovakvog pristupa, pored snažnoga metodološkog osporavanja, bila je činjenica da se negiraju drugi akteri u procesu. Prema ovoj kritici, gledište da su vladajući glavni i odgovorni za implementaciju načelno odgovara samo užoj definiciji javnih politika. Najveće kritike pristup je doživio od alternativnoga i dijametralno suprotnoga pristupa koji zagovara gledište na implementaciji od dna prema vrhu, među čijim se pobornicima ističe i švedski znanstvenik Benny Hjern (v. više u Hill i Hupe, 2009). Pristup od dna prema vrhu opisuje implementaciju kao fazu u kojoj treba prvo pristupiti nižim, lokalnim dijelovima uprave, koja je dužna provoditi odluku "jačih" aktera. U tom kontekstu, treba se pozabaviti njihovim "ciljevima, strategijama, aktivnostima i kontaktima" (Sabatier 1986: 32), pa tek onda prijeći na glavne donositelje odluka. Sabatier naglašava nekoliko pozitivnih stvari kod ovoga pristupa, pa tako primjerice navodi dobro osmišljenu metodologiju Hjerna i suradnika, ali navodi i nedostatke, poput činjenice da se ovim pristupom težište više stavlja na razumijevanje interakcije aktera, nego na samu implementaciju (Sabatier 1986: 36). U današnjoj je pak literaturi odbačeno poimanje samo jednog od ovih pristupa kao jedino relevantnog. Odnosno, smatra se poželjnim, pače potrebnim, kombinirati oba pristupa prilikom istraživanja implementacije. Kako primjerice navodi Hill, oba pristupa je korisno proučiti i usvojiti jer nam daju odgovore na neka "ključna pitanja vezana za proučavanje implementacije" (2010: 188).

- 2 Osim Sabatiera, kojega se u literaturi najčešće uzima glavnim utemeljiteljem okvira (Hill, 2010: 59; Cairney 2015), veliki doprinos njegovu razvoju dali su Neil Pelkey s Kalifornijskog sveučilišta te Hank Jenkins-Smith sa Sveučilišta u Oklahomi (vidjeti Weible i dr, 2011; Weible i Nohrstedt, 2013). Obojica se javljaju kao autori ili koautori inicijalnih djela koja su gradila temelje i uspostavljala početne hipoteze samoga okvira. To se poglavito odnosi na Jenkins-Smitha, koji je usko surađivao sa Sabatierom na razradi zagovaračkih koalicija, a i sâm je prije Sabatiera bio predlagao slične modele. Uz već spomenutu trojicu, valja istaknuti i Christophera M. Weiblea sa Sveučilišta u Coloradu, koji se od sredine prošloga desetljeća do danas istaknuo kao jedan od predvodnika u proučavanju zagovaračkih koalicija u javnim politikama uz, dakako, Sabatiera, s kojim je aktivno surađivao i publicirao.
- 3 Iako je rasprava o pravom pristupu proučavanju implementacije bila okidač za osmišljavanje okvira zagovaračkih koalicija (Jenkins-Smith i Sabatier, 1994: 178), koncept se javio i kao odgovor na neke druge pretpostavke koje su tada dominirale u politološkoj grani javnih politika. Tako Weible i Nohrstedt (2013: 125) napominju da je okvir proizašao i iz nezadovoljstva klasičnim faznim pristupom javnih politika, željom da se razmotre znanstvene i tehničke informacije u procesu, mišljenjem da se javne politike mijenjaju kroz dugi period (deset godina i više) te da je potrebno sagledati stvarno ponašanje ljudi te se time odmaknuti od racionalnog modela (v. više u Grdešić, 1995: 27-33).
- 4 Za više informacija v. Sabatier, 1986: 40; 1987: 651; 1988: 131; 1998: 99; 2007: 9; Sabatier i Pelkey, 1987: 247; Jenkins-Smith, 1988: 170; Schlager, 1995: 245; Weible i Sabatier, 2007: 123; Weible i Nohrstedt, 2013: 126-127.
- 5 Zagovaračke koalicije su u hrvatskoj politološkoj literaturi definirane *Pojmovnikom javnih politika* kao stanje u kojemu postoji "jedna ili više koalicija unutar svakog podsustava javne politike", koju pak "čine akteri koji dijele temeljna uvjerenja o pojedinoj politici, nastojeći iskoristiti instrumente vlasti da bi postigli vlastite ciljeve u toj politici" (Petek i Petković, 2014: 169). Također, prijevodom knjige *Proces stvaranja javnih politika*, engleskoga politologa Michaela Hilla, omogućeno je na hrvatskom jeziku saznati temeljne komponente zagovaračkih koalicija u okviru šire rasprave o mrežama javnih politika (Hill, 2010: 59-60).
- 6 U prilog tome ide i činjenica da se od ove akademske godine (2016./2017.) okvir zagovaračkih koalicija obrađuje kao zasebna cjelina na jednom predavanju u sklopu kolegija *Javne politike* (nositelj prof. dr. sc. Zdravko Petak) na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.
- Pro-LGBT Policy Changes in Minneapolis and Minnesota. *Journal of Gay & Lesbian Social Services* 22 (1-2): 165-182.
- Grdešić, Ivan (1995) *Političko odlučivanje*. Zagreb: Alinea.
- Heintz, Theodore H. (1988) Advocacy Coalitions and the OCS Leasing Debate: A Case Study in Policy Evolution. *Policy Sciences* 21 (2): 213-238.
- Hill, Michael (2010) *Proces stvaranja javnih politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Hill, Michael i Hupe, Peter (2009) *Implementing Public Policy*. London: SAGE Publications.
- Hogan, John i Howlett, Michael (ur) (2015) *Policy Paradigms in Theory and Practice*. Basingstoke i New York: Palgrave Macmillan.
- Jenkins-Smith, Hank (1988). Analytical Debates and Policy Learning: Analysis and Change in the Federal Bureaucracy. *Policy Sciences* 21 (2): 169-212.
- Jenkins-Smith, Hank i Sabatier, Paul A. (1994) Evaluating the Advocacy Coalition Framework. *Journal of Public Policy* 14 (2): 175-203.
- John, Peter (2003) Is There Life After Policy Streams, Advocacy Coalitions, and Punctuations: Using Evolutionary Theory to Explain Policy Change? *Policy Studies Journal* 31 (4): 481-98.
- Kekez Koštro, Anka (2013) Što se misli pod implementacijom javnih politika? *Političke analize* 4 (13): 65-67.
- Petek, Ana (2008) Policy mreže i proučavanje javnih politika – nedostaci i prednosti. *Politička misao* 45 (2): 55-72.
- Petek, Ana i Petković, Krešimir (ur) (2014) *Pojmovnik javnih politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Poljak, Željko (2016) Isprekidana ravnoteža u javnim politikama. *Političke analize* 7 (25): 40-43.
- Sabatier, Paul A. (1986) TopDown and BottomUp Approaches to Implementation Research: a Critical Analysis and Suggested Synthesis. *Journal of Public Policy* 6 (1): 2148.
- Sabatier, Paul A. (1987) Knowledge, Policy-Oriented Learning, and Policy Change: An Advocacy Coalition Framework. *Science Communication* 8 (4): 649-692.
- Sabatier, Paul A. (1988) An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences* 21 (2): 129-168.
- Sabatier, Paul A. (1998) The advocacy coalition framework: revisions and relevance for Europe. *Journal of European Public Policy* 5 (1): 98-130.
- Sabatier, Paul A. (2007). The Need for Better Theories. U: Sabatier, Paul A. (ur). *Theories of the Policy Process* (str. 3-20). Boulder: Westview Press.
- Sabatier, Paul A. i Jenkins-Smith, Hank (1988) Symposium editors' introduction. *Policy Sciences* 21 (2): 123-127.
- Sabatier, Paul A. i Jenkins-Smith, Hank (ur) (1993) *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder: Westview Press.
- Sabatier, Paul A. i Pelkey, Neil (1987) Incorporating Multiple Actors and Guidance Instruments into Models of Regulatory Policymaking: An Advocacy Coalition Framework. *Administration and Society* 19 (2): 236-263.
- Sabatier, Paul A. i Weible, Christopher M. (2007) The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications. U: Sabatier, Paul A. (ur) *Theories of the Policy Process* (str. 189-222). Boulder: Westview Press.

Literatura

- Cairney, Paul (2015) Paul A. Sabatier, 'An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein'. U: Page, Edward i dr. (ur). *Oxford Handbook of the Classics of Public Policy and Administration* (str. 484-497). Oxford: Oxford University Press.
- Dziengel, Lake (2010) Advocacy Coalitions and Punctuated Equilibrium in the Same-Sex Marriage Debate: Learning from

- Schlager, Edella (1995) Policy Making and Collective Action: Defining Coalitions within the Advocacy Coalition Framework. *Policy Sciences* 28 (3): 243-270.
- Schlager, Edella i Blomquist, William (1996) A Comparison of Three Emerging Theories of the Policy Process. *Political Research Quarterly* 49 (3): 651-672.
- Smith, Adrian (2000) Policy networks and advocacy coalitions: explaining policy change and stability in UK industrial pollution policy? *Environment and Planning C: Government and Policy* 18 (1): 95-114.
- Weible, Christopher M. i Sabatier, Paul A. (2007) A Guide to the Advocacy Coalition Framework. U: Fischer, Frank i dr. (ur) *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods* (str. 123-136). Boca Raton: CRC Press.
- Weible, Christopher M. i dr. (2009) Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework. *The Policy Studies Journal* 37 (1): 121-140.
- Weible, Christopher M. i dr. (2011) A Quarter Century of the Advocacy Coalition Framework: An Introduction to the Special Issue. *The Policy Studies Journal* 39 (3): 349-360.
- Weible, Christopher M. i Nohrstedt, Daniel (2013) The advocacy coalition framework: Coalitions, learning and policy change. U: Araral, Eduardo i dr. (ur) *Routledge Handbook of Public Policy* (str. 125-137). London i New York: Routledge. ■